

DVĚ ŘEČI.

Na výroční valné hromadě Svazu německých průmyslníků v Československu proslovili významné řeči jednak předseda Ústředního svazu československých průmyslníků dr. Jaroslav Preiss, jednak guvernér Národní banky československé prof. dr. Karel Engliš. Projevy tyto nebyly česky v úplném znění uveřejněny. Pro jejich závažnost je uveřejňujeme v našem časopise.

O naši hospodářskou, zvláště průmyslovou politiku.

Zlepšení průmyslové výroby, jak ve velkém průměru se projevuje v celém světě a také po jistém opoždění v naší vlasti, vneslo nejen uklidnění do hospodářské veřejnosti, ale přineslo také zaměstnanost zvýšenému počtu dělníků i úředníků, což v první řadě průmysl sám pozdravuje velmi upřímně. Je toto zlepšení konjunkturou ve vlastním a klasickém slova smyslu, či liší se od ní podstatnými znaky? Máme-li se dopracovati správného posouzení dnešní situace a na podkladě objektivního posouzení učiniti si úsudek o tom, jak se třeba připravit na další vývoj, je nutno především rozebíratí důvody a podněty, ze kterých dané průmyslové zlepšení vyvstalo a o něž se opírá.

Doba deprese, jak nastala po roku 1930, vyvolala téměř ve všech státech otázku, jak zlepšiti výdělečnou možnost příslušných vrstev obyvatelstva, zda usměrněním a řízením podnikatelské činnosti či veřejnými investicemi či obojím způsobem. Volené řešení se různí podle států, je tu více, tu méně pronikavé a bylo by snad zvláště v Evropě přechodným, kdyby se k němu nebyl přidružil nový činitel — zbrojení. Vyvolaly je důsledky politické nejistoty, které jsou tak charakteristickými pro dnešní Evropu.

Nechci se tu obíratí momenty politickými; budiž mi pouze dovoleno vysloviti, že jeden z hlavních důvodů je okolnost, že se Společnosti národů nepodařilo vytvořit psychologické a věcné předpoklady, které mohly vést od mírových smluv k pozvolnému, ale bezpečnému sbližování jednotlivých národů a států. Vyznívaly-li hlasy poválečné touhou po dlouhém odzbrojeném míru, spějeme ve skutečnosti mílovými kroky v období ozbrojeného míru v rozsahu, o jakém se v napětí předválečném nikomu nesnilo. Budou-li uskutečněny plány, které se ohlašují z vedoucích států, bude možno mluvit o mírové válce, která v sobě může chovat snad nebezpečí dalekosáhlejší, než tomu bylo bezprostředně před propuk-

nutím světové války. Bude třeba tedy velikého umění státníků k překonání jeho, což jistě se zdaří.

Ovšem: tento rozvoj předpokládá finanční napětí velikého rozměru. Jestliže státy, snažíce se o zaměstnání občanů, kteří se octli důsledkem krise bez práce, věnovaly velké sumy na velké práce účelové, jsou oběti vyžadované nyní od poplatnictva rozsahu daleko většího. A tak se ocitá celý téměř svět před novým zvýšením daňových břemen, před vzrůstem státních dluhů v nebývalé dosud míře; náklady zatěžují nejen generaci dnešní, ale také následující. Není nejmenší pochybnosti o tom, že toto rychlé tempo rostoucích břemen a dluhů nemohou státy evropské na dlouho vydržeti a že této ideologii nebývalého nakupeného zbrojení otázka finančních možností a únosnosti učiní dříve či později přítrž. A při tom jde z převážné části o náklady neproduktivní, tedy o náklady čerpané z podstaty majetkové těch kterých národů. Nesluší při tom zapomínati, jak Evropa zchudla v dobách válečných i poválečných a že tedy tento proces bude pokračovati. Těžká to zodpovědnost před budoucími generacemi!

Zbrojení toto a jinaké veřejné investice přinesly arci práci a výdělky širším kruhům obyvatelstva a důsledkem toho se spotřeba lety krisí zdusená nyní opět vynořuje.

Jak jsem již uvedl, je míra vlivu zbrojení v jednotlivých státech různá. Anglie prochází dosud skutečnou konjunkturou, která se rozlévá po celém Empiru. Je vyvolána jednak velikým úsilím zakladatelským zvláště v dominiích a posilována zvýšenou spotřebou v Britsku, přirozeným to důsledkem zvýšené zaměstnanosti. V Německu bylo výzbrojní úsilí bezprostředním podnětem stoupající zaměstnanosti, ve Francii jsou poměry opět jiné, třeba že i francouzský průmysl zbrojní a s ním souvisící výroba byly rozsáhlou měrou opatřeny zakázkami nejen pro domácí, ale také pro zahraniční účely.

Ruku v ruce s tímto vývojem octnul se průmysl před otázkou svého výrobního vypořádání, dostavily se potřeby investiční a v mnohých zemích projevuje se snaha revidovati dosavadní zařízení průmyslová. Konečně tedy dostavuje se výhled na situaci, ve které a pomocí které možno napravit to, co bylo nuceně dobou krisí porušeno. Jak jistě uvidíme, je právě otázka obnovy a lepšího vyzbrojení průmyslového zvláště pro náš stát otázkou dalekosáhlého, téměř životního dosahu.

K tomuto motivu zlepšení přidružuje se ještě silná zakladatelská snaha některých zemí, které v důsledku snah o soběstačnost pokračují ve svém úsilí doplniti co možno svou výrobu tak, aby bylo třeba co nejméně dovážeti. Stačí poukázati na vzrostlý ruch zakladatelský v Rumunsku, Maďarsku, Itálii, do jisté míry i v Polsku — o Německu ani nemluvě — a vedle toho na velké dílo výstavby moderního průmyslu Jižní Afriky, některých jiných dominií britského Empiru a Jižní Ameriky. Z této úsilné práce zakladatelské vyrůstají však noví soutěžníci, kteří v dohledné době nejen budou uzavíratí čím dále tím více své vlastní trhy, ale přihlásí

se také se svými tovary i tam, kam dodávala až dosud Evropa. Je jasno, že nutno počítati se silným vzrůstem soutěže světové. Tato okolnost má zvláště pro náš průmysl neobyčejný význam, ježto celou svou povahou jsme odkázáni na vývoz.

Vzestup světové výroby je provázen některými velmi zajímavými a důležitými zjevy. Je to v první řadě rychlé stoupání cen surovin a některých polotovarů. Je vyvoláno nejen zvýšenou poptávkou, ale také tím, že řada zemí uchraňuje si suroviny potřebné pro případ války a podniká tedy koupě v širší míře, než bylo by třeba.

Při tom nesluší přehlížeti neobyčejně důležitou okolnost, že mezinárodní obchod posledních dvou let je v naprostém nepoměru k stoupnutí výroby těch kterých států. Světový obchod se opoždí za ním a neopakuje se to, co bývalo charakteristickým znakem klasických konjunktur, že totiž jejich nezbytným průvodním zjevem bylo vypětí zahraničního obchodu ve značném rozsahu.

K tomu druží se neklid politický a nepopíratelná skutečnost, že věci hospodářské ovládány jsou značnou měrou hledisky politickými, které určují začasť vývoj celé řady oborů produkčních. Vyplyvá to nejen ze snah o soběstačnost, ale také z postupujícího úsilí některých států nabývatí takto možnost bezprostředního a velmi dalekosáhlého sociálního zásahu.

Vzájemné vztahy kapitálové jednotlivých států a zemí dávají zcela nový obraz, pro vývoj světové důvěry a spolupráce věru málo utěšený. Jsou země, které jsou zality nadbytkem peněžních prostředků, leč kapitály tyto nejsou k dispozici tam, kde by jich bylo zapotřebí; obecný neklid a nejistota brání majitelům jich užítí mimo hranice vlasti a projeví-li se výjimka, děje se tak jen v omezeném rozsahu v přímé souvislosti s vlastními tendencemi politickými a mocenskými. Jednotlivé státy jsou čím dále tím více odkazovány na vlastní své zdroje kapitálové, což ovšem ve mnohých vede k životu z podstaty. O záchranném útěku kapitálu ze země do země — tedy bez úmyslů investičních — ani nemluví.

O hospodářskou budoucnost naší vlasti.

Přehlízíme-li vývoj své vlasti, shledáváme, že poměry výroby průmyslové jsou u nás mutatis mutandis obdobné. Vlastním podnětem stoupajícího rozsahu zaměstnanosti byly u nás veřejné investice a pak snahy vyzbrojovací; měnová opatření nemohou v podstatě změnití ničeho na postavení našem na světových trzích, jak to ukazuje zcela jasně naše poměrně stálá vývozní bilance. Je velmi zajímavé a nutno to zdůrazniti, že náš vývoz roku 1929 převýšil 20 miliard v hodnotě tehdejší koruny a že náš vývoz v roku 1935 činil 7.400 milionů Kč a roku 1936 8.014 milionů Kč, rozumí se v devalvované koruně. Z toho je nejlépe patrné, jak značně jsme byli zatlačováni ze zahraničních trhů a jak mnohé nutno napravití a dobytí, máme-li v míře stoupající zaručovati širším okruhům obyvatelstva možnost zaměstnání. Toto úsilí o stoupající možnost vývozní pomocí dokonalé organisace fi-

nanční, produkční, organizační a obchodní musí být naším základním východiskem při vytyčování našich úkolů do budoucna. Rozsah našeho průmyslu je v nepoměru k spotřebnosti domácího obyvatelstva a může tedy být tím, čím býti má, hospodářským i sociálním činitelem pokroku, jen tehdy, bude-li vyzbrojen po všech směrech měrou co nejdokonalejší. To znamená, že průmyslu mají být ponechány podstatnou měrou ony výnosy, kterých k své výzbroji a k svému zdokonalení nutně potřebuje. Jsme si toho vědomi, že zostřené zatížení průmyslové výroby různými daněmi a dávkami vyvoláno bylo politickými potřebami doby a sociálními zásahy. Ale bylo by nesprávné, kdybychom nepozvedli svého hlasu a neupozornili, že jsou jisté hranice tohoto postupu. Zlepšení situace výrobní, jak jsme nyní jeho svědky, může potrvati jen nedlouhý čas. Valná část zaměstnanosti našeho průmyslu pramení z prostředků veřejných a otázka krytí těchto nákladů se bezpodmínečně přihlásí, a to tvrdou řečí. Není mým úkolem obírat se jí, ale je tím důležitější, že naše hospodářství státní v minulých dvou letech bylo pasivní a že jenom za loňský rok stoupl státní nezaložený i volný dluh více než o 6 miliard Kč. I když se tedy podaří opatřiti si prostředky na krytí investic již prováděných — co dále? Co pak, až zdroj veřejných objednávek citelně se zmenší?

Pak zajisté projeví se v plné šíři skutečnost, že jen vnitřní síla průmyslu, jeho výzbroj, jeho dokonalá technika a jeho soutěžní schopnost na světových trzích umožní vzestup jeho výroby. Klesající zaměstnanost z důvodů obmezení veřejných investic můžeme nahraditi jen vývozem. Jen jím můžeme udržeti spotřebnost domácího trhu, jak nás přece o tom velmi jasně poučila poslední tři leta.

Nutno si jasně uvědomiti tento problém, a bylo by velikou chybou nevysloviti této tvrdé pravdy. Jde o problém nejen finanční a hospodářský, ale zároveň také i sociální. Nechť kdokoliv jakkoliv kritizuje činnost našeho průmyslu: tento průmysl a jeho možnost výdělečná je zdrojem výživy širokých městských vrstev lidových. Tohoto svého poslání a této své zodpovědnosti jest si průmysl vědom. Může jím však dostáti plnou měrou jen tehdy, jak je zajisté každému myslícímu člověku zřejmo, když jednak rozhoduje sám o sobě nejso — při respektování potřeb státu i sociálních úkolů — dušen ve své iniciativě a ve svém rozhodování vlivy politickými nebo jinakými, a když jeho výnosovost a jeho rentabilita není porušena. Aby bylo jasno: nevýnosový průmyslový závod může vydržeti rok dva, ale pak nastane zhroucení. A s ním padá i existence jeho zaměstnanců. Z ničeho, z prázdné ruky nelze zakládati existence druhých. Je nutno to velmi jasně vysloviti zvláště v období, kdy se u nás stále vymýšlejí nová zatížení průmyslu, ať již z titulu veřejných potřeb, ať již z titulů sociálních a jiných. Tato cesta byla by cestou nesprávnou. Nebojím se to otevřeně říci, uznávaje rád dobrou vůli vedoucích činitelů státních oproti průmyslu a jeho potřebám.

Snahy o tak zvané řízené hospodářství ve svém východisku nebyly ničím jiným než úsilím přizpůsobiti v době krise a klesajícího vývozu výrobnost toho kterého průmyslu domácí spotřebě, a tím jakž takž napomáhati přes období nejhorší. Jsou ovšem výjimky z tohoto pravidla. Snahy uvéstí výrobu našeho průmyslu v soulad s domácí spotřebou a tento stav činiti stálým, jsou snahami neúčelnými, poněvadž sjednávají sice rovnováhu na domácím trhu, ale podlamují expansi a možnost širšího rozpětí průmyslové výroby naší vůbec, jako si nutno přáti, aby snahy soběstačnosti vůbec byly jen přechodným zjevem, nemá-li Evropa dospěti ke katastrofě. Cílem musí zůstatí volná světová výměna zboží, kapitálu a kulturních statků mezi národy Evropy a světa, aby zase spojenými silami všech budován byl další rozvoj pokroku v každém slova smyslu. Není možností uzavřeného hospodářství a nemůže jich býti. Speciálně nemožnou se uplatňovat v tak malém státu jako jsme my, vypraveném existenčně tak, jak právě tomu je u nás.

Řekl jsem již, že naše průmyslová výstroj je nad možnost naší domácí spotřeby. Tato výstroj má staré dobré tradice. Náš průmysl razil si od staletí svými dobrými tovary a svou dobrou jakostí cestu na světových trzích. Tuto svou pověst a tuto svou pozici může však uhájiti jen tehdy, když mu budou ponechány prostředky, kterých potřebuje nutně k svému ustavičnému zdokonalování technickému i výrobnímu, k sledování dnes tak častých a rychlých světových výrobních změn, k tvoření řádných vývozních organizací, aby mohl v nastávající velké soutěži národů uhájiti čestné svoje místo. Politika, která by zvláště v údobí nynějším odejíkala průmyslu prostředky, kterých k tomu konci potřebuje, byla by politikou, která bere na sebe zodpovědnost, se které není. Náš průmysl v posledních třech, čtyřech letech neměl dostatečných prostředků na potřebné investice a neměl začasné možnosti, aby se vybavil tak, jak toho doba nutně žádá. To jest třeba nahradit v rozsáhlé míře. Platí to téměř o průmyslech všech; platí to o průmyslu textilním, průmyslu chemickém, průmyslu strojů, zvláště o všech průmyslech, které jsou určeny svým celým založením k soutěžnosti na světovém trhu. Průmyslu je nutno ponechatí svobodu jeho rozhodování, ovšem při respektování oněch potřeb státu a sociální veřejnosti, které uznává každý, kdo si je vědom velikého převratu, který nastal. Průmysl ví dobře, čeho doba žádá; je si vědom důsledků emancipace politické i sociální čtvrtého stavu, tedy našich úřednických a dělnických spolupracovníků. Jsme jistě z těch, kdož si přejí zvýšení úrovně duševní i životní našeho lidu. Čím více bude stoupati tato úroveň, tím více poroste dovednost a zručnost jeho, tím více uplatní se jeho přirozená schopnost, jeho zkušenosti, a tím více poroste i konsum. Ale jsou — pravím důrazně — hranice těchto možností průmyslu. Může skýtati jen a jen to, co získá svou prací a co vybývá po stálém zdokonalování a vyzbrojování, řádných odpisech a zúročení kapitálu. Život z podstaty je životem vedoucím k smrti. Žádáme-li svobodu svého

myšlení průmyslového a rozhodování svého, svobodu své práce k státu i k těm, kterým je průmysl zdrojem existence. S rukama spoutanýma pracovati nelze, ale je možno radostně pracovati tam, kde se nekladou překážky duchu pokroku výroby, kde se průmysl nestlačuje břemeny přílišnými a kde se pracuje se zrakem upřeným na možnosti, jež skýtá úspěchu obchodnímu i výrobnímu celý svět.

J a r o s l a v P r e i s s .

Průmysl a politická soustava ve státě.

Průmysl představuje podnikatelství v jeho nejvyspělejší formě. Potřebuje ke svému bytí a svému vývinu takového hospodářského řádu, který uskutečňuje výrobu v soustavě podnikatelské, který uznává vlastnictví a nabytá práva, který dále skýtá hospodářskému životu tolik svobody jednání, kolik jí nezbytně vyžaduje činnost podniků, a který se zdržuje všech zásahů, jež podvazují výnosnost jako hybné péro podnikatelské činnosti nebo znemožňují svobodné pořádání kapitálu a práce ve výrobě.

Hospodářský řád je určen politickým státem. Jinými slovy řečeno: hospodářské zřízení úzce souvisí s politickou ústavou státu. Politická ústava státu uskutečňuje princip, podle něhož se stát spravuje. Mezi správou kteréhokoliv orgánu a jeho funkcí je vždy a všude jistý vztah, souvislost. Určitému druhu správy, tedy určité politické ústavě státu odpovídá i určitá jeho funkce, jak totiž chce stát uspořádat národ a jeho práci. Určité funkci státu odpovídá naopak adaequatní správa. Jednomu odpovídá druhé, a není-li tomu tak, musí nastat v jedné či druhé složce dříve či později změna. Obdobu takového vztahu máme na příklad u akciové společnosti: výdělečné funkci akciové společnosti odpovídá určitý vztah její správy; kdybychom přiznali akcionářům rovné hlasovací právo, musila by být dividenda brzy rozdělována podle hlav a funkce akciové společnosti by byla buď zničena nebo změněna.

Tážeme se tedy, jaká politická ústava, tedy jaká správa státu zajišťuje ono hospodářské zřízení, jež je životní podmínkou průmyslového podnikání? Tvrdím, že je to jediné a výlučně státní ústava demokratická, která zaručuje tuto žádoucí hospodářskou funkci, to jest v základě individualistický řád hospodářský. Opakem této individualistické funkce státu je soustava solidaristicko-komunistická. V čem je rozdíl? V prvním případě je jednotlivec s u b j e k t e m péče sám o sobě, ve druhém případě se stává p ř e d m ě t e m státu a jeho péče. Je-li tato druhá soustava důsledně provedena, přestává svobodný výběr spotřeby a práce, a stát nakládá s pracovní silou člověka, vyměřuje a nařizuje jeho spotřebu, jak to odpovídá jeho objektivnímu účelu a jeho ideálu. Tento myšlenkový systém může být proveden méně nebo více důsledně, může se vyvinout až k eugenicé nebo klesnouti až k chovu člověka jako u zvířat a může případně vést až k úplnému popření soustavy podnikatelské. Lze se také spokojiti s mírnějšími formami lidského chovu a použití při